

KANT PROLEGOMENÁI MINDEN LEENDŐ METAFIZIKÁHOZ, MELY TUDOMÁNYKÉNT FOG SZEREPELHETNI

Előre kell bocsátanom azt, hogy a Kant által írt Prolegomenák bevezetésének feldolgozására kaptam utasítást. Ezek szerint csak erre szorítkozom dolgozatomban, azzal az óhajtással, hogy a műben található kérdéseket mottószerűen fogom érinteni csupán, mivel a részletkérdések boncolgatása és a problémák intuitív megismertetése, megértetése és elrendezése az utánam következő szemináriumi dolgozatírók feladata lesz.

(...) Impozáns, kerek egész, de szerkezetében nehéz eligazodni. A tartalom és forma ellentétben áll egymással. Szerénységre vall, hogy nem kereste az olcsó népszerűséget, nem törekedett formailag szép, de tartalmilag üres fecsegéssel eredményt és sikert érni, „nem mindenkinek adatott oly mélyrehatóan s egyúttal oly vonzóan írni, mint David Hume-nak vagy oly alaposan s amellet oly elegánsan, mint Moses Mendelssohn-nak, de népszerűséget azt hiszem én is adhattam volna előadásomnak”.

(...) Nem csoda, hogy nem értették meg, hisz olyan volt ez a mű méreteiben, mint egy hatalmas vár tömkelege, amely egy magas hegyen sötétlik. Mintha Königsbergben Kant ledöntötte volna az akkori filozófia romfalait és egy hatalmas várat épített volna annak helyébe. Hatalmas sziklatömböket szedett össze, amelyek az új filozófiának fundamentumai lettek. Többen próbálták meg, hogy oda feljussanak, de akkor alig volt valaki, aki ezt elérte volna. És azok, akik nem mehettek fel e hatalmas várba, csak távolról szemlélhették azt s így nem tudták felmérni annak korszakalkotó jelentőségét; közelről nem lehetett belátni a méreteit, messziről nem alakult ki a perspektíva. Ellenben, akik oda bejutottak, azok csodálattal adóztak e hatalmas várban lakó lángelme előtt. Kant előtt nem lebegett az a szempont, hogy gondolatait az olvasóhoz mérten rendezze el. Nem élte bele magát az olvasó helyzetébe és ezért, mikor a mű megjelent, (...) Kant egyszerre olvasó is lett és feltárult előtte az, hogy műve itt-ott homályos és terjedelmessége miatt nehezen tekinthető át. Ezekután látta, hogy valamit tennie kell.

(...) Kant bizonyára jobban örült volna annak, ha nem kellett volna megírnia a Prolegomenákat. Így lett az a Kritikának izagógikája, de több volt ez az izagógikánál s ezt a többletet az alábbiakban fogom kifejteni. (...)

(...) Benno Erdmann, akit a kantianerek közé számíthatunk, érdekes megállapítást tesz a mű szerkezetére vonatkozólag. Ezt mondja: A mű két részből van felépítve. (...) (...) Az ilyen közbevetések szinte természetesek egy ilyen nagy mű megalkotásánál, hiszen, amikor Kant azt elolvasta, sokminden juthatott még az eszébe és ezek az újabb gondolatai már csak mint jegyzetek szerepelhettek. De ha összehasonlítjuk más nagy művével, akkor arra a megállapításra jutunk, hogy a Prolegomena még egész tökéletes szerkezetű. (...) Ezek a betoldások nem tartalmazhatnak kontradikciókat a művel

szemben, hiszen oly rövid idő választja el a Kritika megjelenésétől, hogy azalatt a Kant tíz év alatt megérlelt igazságai nem cserélődhettek fel.

(...) Azt állítja, hogy a nyomtatásnál történtek tévedések. Több ilyen eltolódást találhatnánk a műben, de nem csoda, hiszen Erdmann szerint is a kinyomtatatlan mű sok betoldott lapot foglalt magában s így az is megtörténhetett, hogy a szedő egyes lapokat felcserélt. Tehát Vaihinger megállapítása nem helytálló, mert mindez nem Kant elnézésének következménye.

(...) Úgy látom, hogy e szavakból bizonyos fokú elkeseredés érezhető ki, melynek azt a konkrét okát állapítom meg, hogy Kant érezte azt, hogy művét helytelenül fogják megítélni, sőt félreértik. Ellenben ezen alapelvek nélkül metafizikát írni vagy azzal foglalkozni nem lehet. Nem kis cinizmussal oktalan henye heréknek nevezi azokat, akik ez alapelveket nélkülözve, az ő művét homályosnak tartva, nagy fennszóval hirdetik a metafizikában való jártasságukat. Ezeknek azt ajánlja, hogy foglalkozzanak lehetőleg más tudománnyal, mert ott tudatlanságuk nem olyan kirívó, de a metafizikában homlokegyenest ellenkezik a Kritika alapelveivel.

(...) Ha a metafizika tudomány, miért nem tud magának állandó existenciát biztosítani? Miért csalogatja a tudósokat fel-feltűnő délibábszerű eredményekkel? Mi az oka annak, hogy a többi tudományok fejlődnek, haladnak, de a metafizika egy helyben forog? Olyan, mint a Sisiphus köve, melyet állandóan görgetnek s mégsem tudják állandó helyéről elmozdítani. Vagy olyan, mint egy part-nélküli sötét tenger, melyen a haladás nyoma nem látszik és a világítótorony csak ritkán lobbantja fel fényét. Ezek mérlegetése után láthatjuk, hogy Kant jogosan követeli a metafizika reformációját.

(...) Kant szigorúan elítéli Reid, Oswald, Beattie és Pringle józan észre való hivatkozását és amögé való elrejtőzésüket, ahelyett, hogy segítettek volna a kérdés tisztázásában Humenak. Itt meg kell jegyeznem ezt a kicsiny szembeötlő momentumot, mely bizonyítja Kantnak Hume iránti rendkívüli elismerését.

(...) Kant nagy szellemének az örök mécsese által megvilágítva benyitottam azon a kapun, melyet a Prolegomenák képviselnek. Egy kis utat tettem a hatalmas gondolat-tömkelegben, mely a világ tudományos gondolkodásának fellelegvára volt és ezután is örökérvényűen az lesz. Néhány helyen megálltam, feljegyzéseket tettem s úgy gondolom, a legfontosabb kérdésekről, tapasztalataimról e munkában be tudtam számolni azok számára, akik szintén vágyakozással gyűjtik a filozófia nagy értékeit.

A MEGISMERÉS FOKOZATAI

(...) Minden tudomány, de különösen a filozófia alapja és kiindulópontja az elcsudálkozás olyan dolgok és jelenségek felett, melyeken a gyakorlati ember, aki az életet csak éli, de nem szemléli, semmi csudálkozni valót nem talál. Ekkor merül fel kifejezett formában (előttük már a görög gondolkodóknál is előfordult itt-ott) a valóság és látszat problémája és ismereteink határainak a kérdése.

(...) A világban dolgok vannak, ezek tulajdonságokkal rendelkeznek és egymással meghatározott viszonyban állanak; ezekben folyamatok játszódnak le, amelyek okozati összefüggésben állanak egymással. A fű valóban zöld, az ég valóban kék, és nemcsak számára az. Ma már jól tudjuk, hogy a tárgyak ilyenszerű tulajdonságai megismerő alany nélkül nem létezhetnek, lévén hogy fizikai meghatározásukban energiarezgésekre vezethetők vissza, mi pedig színeket és szagokat érzékelünk, nem pedig rezgéseket, színeknek sötét vagy világos árnyalatát, nem pedig rezgés-intenzitásokat.

(...) Abba az ismeretelméleti zűrzavarba, melyben a majd háromszáz esztendeje tartó filozófiai harc eredményeképpen – mint ahogy Will Durant mondja – a filozófia végül is a saját maga csinálta romok közt találta magát, teremt rendet Kant transzcendentális vagy kritikai idealismussa.

AQUINÓI SZENT TAMÁS METAFIZIKÁJA

(...) Ő újra és újra gyötörte az agyát az abszolút és esedékes minden egyes hajszállhasogató megkülönböztetése és levezetése miatt.

(...) Amit a természet és emberi igyekezet alkot, itt mind együvé kerül; még a szörnyetegek is helyet kapnak az ereszen, mint esőköptetők. Ami Őt minden más fölé emeli, az ő egységesítő és összefoglaló ereje, mely a szétszórta felszívja, áttekinthető rendszerbe illeszti, egyforma módszerrel újra átdolgozza, s mialatt ezt teszi, mindent sokkal világosabbá tesz, átfinomít, kristályosít, újjáteremt.

(...) És ki tudja, jön-e még, mikor jön egy boldog emberöltő, amikor meg lehet csinálni?

(...) Szt. Tamás világképének pusztá értelemmel megismerhető alapjait műveiben szétszórta összeállíthatjuk, de racionális léthálózata világosan a metafizikájában domborodik ki.

(...) Aristoteles is a fent említett könyvben azt mondja, hogy a talpraesett eszű emberek mások urai és kormányzói.

(...) A Szt. Tamási világ egyik legjellegzetesebb gondolata, hogy az értelem sajátos tárgya: az érthető.

(...) Itt nem úgy van, mint a természettudományos megismerések esetében; átlépjük a régi határokat; új tájakra jutunk, de ugyanazon a térképen.

(...) Mikor az ember fogalmába a nemi fogalomhoz (animae) hozzáfűzök egy új jegyet (rationale), olyasmit tettem a nemi fogalomhoz, ami addig belőle teljesen hiányzott.

(...) „Mi egy szaggatott kornak tépett lelkű gyermekei, különös meghatottsággal nézünk föl Szent Tamásra. Minket problémák feszítenek egészen a robbanásig. Mi betegesen érzékenyek vagyunk a viharoknak még előszele iránt is, a kérdéseinek még az árnyalatai iránt is. De ez az érzékenység szenvedőlegességgel szövetkezett. Merő érzékeny lemez vagyunk, fogékonyak minden hullámhossz iránt. Sőt csupa vágyódás, nyújtózódás vagyunk, nem létező és soha nem létezhető hullámok iránt. De ha ebben a hányatottságunkban és szaggatottságunkban, ebben a forgatagban időnként csendben vagy zátonyon felsír lelkünkben a kikötőbe- és hazajutás honvágya, megjelenik a problémáinkban, tudáskeresésben szinte ellenálló emlékeknek Szent Tamás alakja. Benne is feszültek a problémák, őt is üzték a kérdések. Az ő lelke is kohó, de az igazság megragadásának fehértüzeben izzik. A keresése feloldódott a találás békéjében, az ő kérdezése kiköt az átfogó nagy feleletben és ez a megérkezetttség, ez a teljesség és kiéretttség, az igazságban való meggyökerezetttség csodabalzsam a kor keresőinek lelkére és biztatás, gyógyulás minden rendű és rangú tudós számára.”